

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑ ΝΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Η ΒΛΑΧΟΦΩΝΗ ΡΩΜΙΟΣΥΝΗ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ι. ΜΕΡΤΖΟΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2017

Η ΒΛΑΧΟΦΩΝΗ ΡΩΜΙΟΣΥΝΗ

Γιατί μιλάμε σήμερα για τη Βλαχόφωνη Ρωμιοσύνη στη Θεσσαλονίκη και ειδικά στη Χ.Α.Ν.Θ.; Επειδή:

1ον Οι λατινόφωνοι Έλληνες, οι αποκαλούμενοι Βλάχοι, συνδέονται επί μακρούς αιώνες με τη Θεσσαλονίκη και έως σήμερα ανέδειξαν ηγέτες της. Βλάχοι σήμερα είναι ο Πρύτανης του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Περικλής Μήτκας, ο Περιφερειάρχης Κεντρικής Μακεδονίας Απόστολος Τζιτζικώστας, ο Δήμαρχος Θεσσαλονίκης Γιάννης Μπουτάρης, ο Πρόεδρος της Διεθνούς Εκθέσεως Δημήτρης Τζήκας, δεκάδες καθηγητές Πανεπιστημίων, εξέχοντες επιστήμονες, επιχειρηματίες καθώς επίσης επί σαράντα χρόνια έως το 2015 οι Πρόεδροι της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών καθηγητής Κωνσταντίνος Βαβούσκος και ο υποφαινόμενος.

2ον Η Χ.Α.Ν.Θ. ανέπτυξε και λειτουργεί το πρότυπο Ορεινό Κατασκηνωτικό της Κέντρο στο Νυμφαίον, βαρύτιμο βλαχόφωνο ακροπύργιο του Ελληνισμού. Βλάχοι οι Πρόεδροι της Χ.Α.Ν.Θ. Δημήτρης Ζάννας, Βασίλης Παπαδήμας και Γιάννης Σωσσίδης.

Διεθνείς καλαθοσφαιριστές ανεδείχθησαν στα γήπεδα της Χ.Α.Ν.Θ. Οι νεαροί τότε Βλάχοι Φλώκας, Γούσιος, Μπούσιος, Ρόκος, Μπουσβάρος, Παπαδήμας, Τάκης και Κώστας Παρίσης κ.ά.

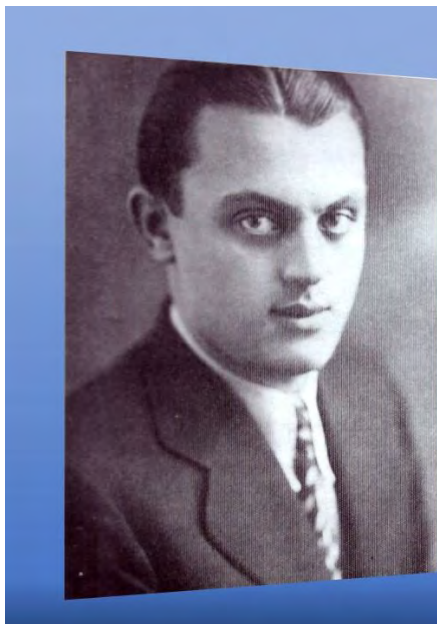
Οι δεσμοί των Βλάχων με τη Θεσσαλονίκη είναι προαιώνιοι. Την πόλη ίδρυσε ο Βασιλιάς των Μακεδόνων Κάσσανδρος συνοικίζοντας τα πολιίσματα Θέρμη, Χαλάστρα και Αλία που αναφέρει ήδη ο Ηρόδοτος. Το όνομα Αλία προέρχεται από τις αρχαίες λέξεις αλς - αλός, η θάλασσα, και άλας –το αλάτι– που εξακολουθεί να παράγεται στις αλυκές του Θερμαϊκού. Οι Βλάχοι ονομάζουν το άλας sare. Την πόλη ονόμασαν, λοιπόν, Saruna. Αυτό το όνομα πήραν μετά πολλούς αιώνες οι Σλάβοι και την αποκαλούν Solun. Στην προστάτιδα των Βλάχων Αγία Παρασκευή αφιερώθηκε η αρχαιότερη σήμερα Βασιλική της Αχειροποιήτου. Πολλοί γραμματιζούμενοι την παραλείπουν αλλά, μόλις το 1430 οι κατακτητές Οθωμανοί τη μετέτρεψαν σε τζαμί, την ονόμασαν έως και το 1912 Εσκή Τζουμά Τζαμί, δηλαδή τζαμί της Παλαιάς Παρασκευής. Με επίσημο έγγραφό της, που διασώζεται στα Αρχεία, η Σύγκλητος της Βενετίας το 1429 εξουσιοδότησε τον εδώ Βαϊλό της να προσλάβει –και προσέλαβε– επίλεκτο σώμα Βλάχων πολεμιστών οι οποίοι το 1430 υπερασπίστηκαν γενναία άχρι θανάτου τη βενετοκρατούμενη τότε Θεσσαλονίκη που οι Οθωμανοί κύκλωναν και τελικά κατέλαβαν.

Η δράση των Βλάχων στη Θεσσαλονίκη υπερκαλύπτει ένα μεγάλο βιβλίο. Ενδεικτικά αναφέρω επιτροχάδην το αποτύπωμα των Βλάχων.

Φιλόπτωχος Αδελφότης Ανδρών και νεκροταφεία Ευαγγελιστριάς και Αγίας Παρασκευής. Ηγέτες στον Μακεδονικό Αγώνα με Πρόεδρο τον ιατρό Δημήτριο Ζάννα. Εμπορική Σχολή του Στεφάνου Νούκα. Εμβληματικά ξενοδοχεία: Μεντιτερρανέ, Ριτς, Μαζέστικ, Μάντζεστερ, Μοντέρν, Βίλλα Ριτς, City, Μανδρίνος, Αίγυπτος, Πέλλα. Το ονομαστό Πατέρα Χαν και το Χάνι Σωσσίδη, Μέγαρο Βόγα, Καραδήμου-Σταμούλη, Βαλαούρη, Σκαπέρδα, Παπαδήμα, Δώδου, Καρίπειον Μέλαθρον, Στοά Χρυσικοπούλου, Κόκκινο Σπίτι. Τα ονομαστά ζαχαροπλαστεία Φλόκα και, μετά, του Γιώργου Τόττη. Ο κινηματογράφος Ηλύσια, τα θαλασσινά λουτρά Μέγας Αλέξανδρος και Μιραμάρε. Δεκάδες καπνομάγαζα. Δεκάδες δρόμοι αφιερώθηκαν σε Βλάχους. Ενδεικτικά οι οδοί Πατριάρχου Ιωακείμ, Καυταντζόγλου, Γεωργάκη Ολυμπίου και Διαμαντή Νικολάου, Ζαλύκη, Κρυστάλλη, Τάττη, Βόγα, Ζάννα, Αβέρωφ, Τοσίτσα, Σβώλου, Συνδίκια, Ζουμετίκου, Βελλίδη, Γκαρμπολά, Μόδη, Κωφίτσα. Βλάχοι χάρισαν στη Θεσσαλονίκη το Χαρίσειο Γηροκομείο και το Θεαγένειο Νοσοκομείο, το Καυταντζόλγειο Στάδιο, το Νοσοκομείο Παπαγεωργίου, το Τελλόγλειο Ίδρυμα της Αλίκης Ωρολογά και το Μουσείο Μακεδονικού Αγώνα με γενναία συνεισφορά του Δημήτρη Ζάννα.

Βλάχοι οι εκδότες των εφημερίδων Σοφοκλής Γκαρμπολάς «Φάρος της Μακεδονίας», Κωνσταντίνος Βελλίδης «Μακεδονία», Γιάννης Βελλίδης «Μακεδονία» και «Θεσσαλονίκη», Αναστάσιος Νάστος «Δράσις» και «Ελεύθερος Λαός».

Βλάχοι από το Νυμφαίον διαπρέπουν στη Θεσσαλονίκη. Ονομάζονται Νιβεστιάνοι προερχόμενοι από την ξακουστή Νέβεσκά μας. Ιδού μερικές φωτογραφίες.

Ποιοι είμαστε; Εμείς οι Βλάχοι αυτοπροσδιοριζόμαστε ως Αρμάνοι, δηλαδή Ρωμαίοι πολίτες –Romani στα λατινικά– της πατρώας μας Ανατολικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας η οποία τους τελευταίους αιώνες τους επονομάζονταν και Ρωμανία. Αρειμάνιος στην ελληνική σημαίνει αγέρωχος πολεμιστής. Το όνομα Ρωμαίος ουδέποτε προσδιόριζε εθνική καταγωγή. Επί περισσότερα από χίλια χρόνια όλοι οι Έλληνες αυτοπροσδιορίζονταν ως Ρωμαίοι. Ρωμιοσύνη ορίζουμε το Γένος τους μέχρι σήμερα και αποκαλούμεθα Ρωμιοί. Έως την Άλωση ο Αυτοκράτωρ έφερε τον τίτλο «Πιστός εν Χριστώ Βασιλεύς και Αυτοκράτωρ Ρωμαίων». Ρουμ ιλί, Ρούμελη, γη των Ρωμαίων, ονόμασαν οι Οθωμανοί όλον τον ελληνικό χώρο δυτικά τους Πόλης. Είμαστε οι τελευταίοι απόγονοι των γηγενών Ελλήνων οι οποίοι λατινοφώνησαν μετά την επικράτηση των Ρωμαίων, όπως λατινοφώνησαν όλοι οι κάτοικοι της Ρουμανίας, της Γαλλίας, της Ισπανίας, της Πορτογαλίας, της Βαλονίας στο Βέλγιο και του καντονίου Ρωμάνις της Ελβετίας. Μετά όλη η Λατινική Αμερική και η Καραϊβική. Η επιστήμη ονομάζει ρωμανικές αυτές τις γλώσσες γιατί μήτρα τους είναι η λατινική. Η γλωσσική ρίζα δεν σημαίνει εθνική.

Οι πρόγονοί μας ουδέποτε έγραψαν την προφορική τους γλώσσα. Έγραψαν μόνον στην ελληνική. Εξελλήνιζαν. Δεν εξελληνίσθησαν. Όλοι οι ιστορικοί μαρτυρούν επί μακρούς αιώνες ότι από τον 10 αιώνα οι γηγενείς πληθυσμοί στον ευρύτερο ελληνικό χώρο λατινοφώνησαν λόγω τους ρωμαϊκής κυριαρχίας και χρησιμοποιούσαν τη λατινική στην προφορική μονάχα τους λαλιά: φθέγγεσθαι, λόγω Ρωμαίων χρώνται, εκφωνείσθαι ρήμασι ρωμαϊκοίς κ.ε.

Ο Πλούταρχος τον 10 αιώνα τους (50-120) γράφει: «Ως δοκεί μοι περί Ρωμαίων λέγειν ων με λόγω νυν ομού τι πάντες άνθρωποι χρώνται», δηλαδή «τη γλώσσα των Ρωμαίων χρησιμοποιούν προφορικά τώρα όλοι μαζί σχεδόν οι άνθρωποι». Μετά έναν αιώνα ο Ρωμαίος Δίων Κάσσιος (163-235) αναφέρει ότι ο Αυτοκράτωρ Αντωνίνος ο Ευσεβής, από το 138 έως το 161, συγκρότησε επί τόπου τέσσερις Λεγεώνες από γηγενείς Μακεδόνες, Θεσσαλούς, Ηπειρώτες και Αιτωλούς: την 5η, 4η 7η, και 6η. Στα βλάχικα η 5η ονομάζεται «τσίντσι» και, γι' αυτό, οι Σέρβοι τους ονόμασαν «Τσίντσαρ». Κάθε Λεγεώνα αποτελούσαν 16.000 άνδρες βαρειά οπλισμένοι που υπηρετούσαν επί 25 συνεχή χρόνια ακολουθούμενοι από τους οικογένειές τους. Έτσι λατινοφώνησαν και συνέχισαν να υπηρετούν ένοπλοι την Αυτοκρατορία τα επόμενα χίλια τριακόσια χρόνια. Το 212 ο Αυτοκράτωρ Καρακάλλας ονόμασε Ρωμαίους όλους τους υπηκόους της Αυτοκρατορίας διότι τους ανύψωσε στο δικαίωμα του Ρωμαίου πολίτη. Τον 5ο αιώνα ο Πρίσκοις γράφει ότι όλοι οι αιχμάλωτοι του Αττίλα, που τους επισκέφθηκε, μιλούσαν λατινικά επειδή στα Βαλκάνια τους ο πληθυσμός είχε λατινοφωνήσει και μόνον στις ακτές μιλούσαν ελληνικά. Μετά σύντομα ο Ιωάννης Λυδός, σύγχρονος του Ιουστινιανού, βεβαιώνει τα ίδια. Γράφει:

«Νόμος ην αρχαίος πάντα μεν τα οπωσοῦν πραττόμενα παρά τοις Ἐπάρχοις τοις των Ἰταλῶν εκφωνεῖσθαι ρήμασι, τα δε περί την Ευρώπην πραττόμενα πάντα διεφύλαξεν εξ ανάγκης δια το τους οικήτορας, καίπερ Ἕλληνας εκ του πλείονος ὄντας, τη των Ἰταλῶν φθέγγεσθαι φωνή και μάλιστα τους δημοσιεύοντας».

Δηλαδή «υπήρχε αρχαίος νόμος να εκφωνούνται λατινικά ὅσα ἐπρατταν οι Ἐπαρχοι και ὅσοι ἐπρατταν στα Βαλκάνια (που τότε ονομάζονταν Ευρώπη) η ανάγκη διεφύλαξε τον νόμο να μιλούν λατινικά, παρ' ὄλο που οι περισσότεροι κάτοικοί τους ἦσαν Ἕλληνες και μάλιστα οι δημόσιοι αξιωματούχοι».

Ο Προκόπιος το 553-555 καταγράφει βλάχικα τοπωνύμια: Σαπτεκάζας: Ἐπτὰ Σπίτια, Λουποφοντάνα: Λυκόβρυση, Μπουργκουάλτου: Ψηλό Κάστρο κ.ά.

Ἔως το τέλος του βου αἰώνα οι λατινόφωνοι αυτοί πολεμιστές δεν ονομάζονται ἀκόμη Βλάχοι. Μήπως δεν υπήρχαν ἔως τότε; Υπήρχαν, βέβαια. Το ὄνομα Βλάχος ἦλθε και τους βρήκε. Πώς; Οι Γερμανοί ἐπονόμαζαν ὅλους τους λατινόφωνους Volcae, δηλαδή Λαούς τους Λατινικής, και μετά Welsch. Ἀπ' αυτό προήλθαν οι ονομασίες Βαλλόνοι και Ουαλλοί. Διερχόμενοι τα γερμανικά εδάφη οι Σλάβοι ἔφεραν το ὄνομα παρεφθαρμένο στα Βαλκάνια ὅπου βρήκαν τους αυτόχθονες λατινόφωνους και τους ονόμασαν Wlaschi, Βλάχους. Γι' αυτό «ξαφνικά» ἐμφανίσθηκαν ἀπό το πουθενά Βλάχοι –απλῶς τότε ἐμφανίσθηκε πρώτη φορά το ὄνομα Βλάχος. Η Πολωνία ονομάζει ἐπίσημα μέχρι σήμερα Wloshy την Ἰταλία.

Ἐπί δύο χιλιάδες χρόνια οι Ἀρμάνοι Βλάχοι μάχονται. Είναι διαδοχικά Λεγεωνάριοι ὑπό τους Ρωμαίους, Ἀκρίτες της πατρῶας Ἀνατολικῆς Αυτοκρατορίας, ἐπίλεκτοι πολεμιστές της και Οδίται φύλακες των βασιλικῶν οδῶν. Τα ἐπόμενα τριακόσια χρόνια αρματολοί και, μετά, ξανά στα ἄρματα ἔως τα μέσα του 20οῦ αἰώνα. Στα δημῶδη τραγούδια του Ἀκριτικῆς Κύκλου ο Λαός τους υμνεῖ:

Ὡσε να στρώσει ο Κωνσταντῆς / κι Ἀλέξης να σελώσει

ευρέθη το Βλαχόπουλο / στον μαύρο καβαλάρης

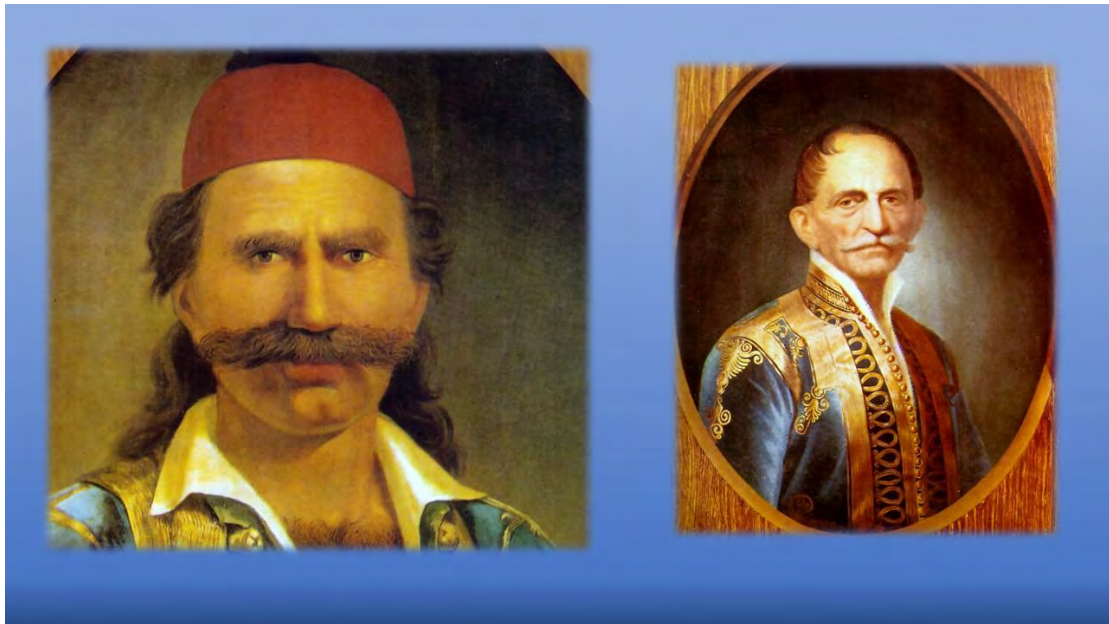
Στο ἔμπα μπήκε σαν αἰτός / Στο ξέβγα σαν πετρίτης

Στο ἔμπα χίλιους ἔκοψε / Στο ξέβγα δυο χιλιάδες

Και στο καλό το γύρισμα / Κανέναν δεν αφήνει

Ο Θεοφύλακτος Σιμοκάττης, περιγράφοντας την εκστρατεία κατά των Αβάρων στη Θράκη το 579-582, σημειώνει ότι η λατινική λαλιά ήταν η «πατρῶα φωνή» των πολεμιστών. Το ίδιο επαναλαμβάνει ο Θεοφάνης. Στον καιρό του Βουλγαροκτόνου είναι οι τρομεροί Βλάχοι Οδίται που φύλαγαν τις κλεισούρες και τις βασιλικές οδούς. Τότε ο Γεώργιος Κεδρηνός αναφέρει ότι σκότωσαν τον Δαβίδ, αδελφό του Τσάρου Σαμουήλ. Γράφει: «Δαβίδ δε ανααιρεθείς μέσου Καστορίας και Πρέσπας εις τας λεγομένας Καλάς Δρυς παρά τινων Βλάχων Οδιτών». Παραφράζει ελληνικά «Καλάς Δρυς» τη βλάχικη Κάλεα ντι Ρυς, δηλαδή ο δρόμος του Ρήσου, του Λυγκός, κοντά στο βλαχοχώρι Πισοδέρι που φύλαγε το πέρασμα της Λυγκηστίδος από τη Φλώρινα προς τις Πρέσπες, την Καστοριά και την Κορυτσά. Τους Βλάχους μνημονεύει αργότερα και η Άννα η Κομνηνή (1083-1148). Έχουν γίνει τόσο ισχυροί ώστε εκείνη την εποχή η Θεσσαλία ονομάζεται Μεγάλη Βλαχία και η Αιτωλοακαρνανία Μικρή Βλαχία η οποία, με σημαντικά διαλείμματα, διατηρήθηκε μέχρι και τον 15ο αιώνα οπότε τη βρήκαν οι Οθωμανοί και την μετέφρασαν στα τούρκικα Κιουτσούκ Ουλάχ από όπου μας βγήκε ελληνικά το προσωνύμιο Κουτσόβλαχοι. Το 1159 ο ραβίνος Βενιαμίν ο εκ Τουδέλας βρίσκει τους Βλάχους της Μεγάλης Βλαχίας ανυπότακτους μέχρι έξω από τη Λαμία –τότε Ζητούνι– που επισκέπτεται και περιγράφει: «Εδώ βρίσκονται τα σύνορα της Βλαχίας που οι κάτοικοί της ονομάζονται Βλάχοι. Μήτε εις Θεόν μήτε εις Βασιλέα πιστεύουν. Είναι αλαφροί και γρήγοροι σαν ζαρκάδια και κατεβαίνουν από τα βουνά τους στους ελληνικούς κάμπους και τους ληστεύουν. Κανείς δεν ριψοκινδυνεύει πόλεμο μαζί τους ούτε μπορεί να τους υποτάξει».

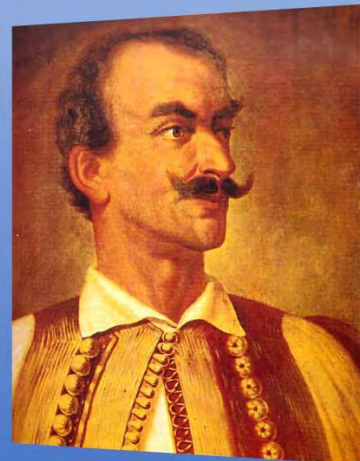
Υπερασπίσθηκαν την Αυτοκρατορία μέχρι τέλους. Πριν ακόμη στεφθεί τελευταίος Αυτοκράτωρ, ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος εξορμά από τον Μυστρά και αναμετρείται με τους Οθωμανούς στη Θεσσαλία. Στο πλευρό του πολεμούν οι Βλάχοι. Ο W. Miller γράφει: «Τότε οι Βλάχοι της Πίνδου ρίχτηκαν από ψηλά κατά των Τούρκων στον μεγάλο θεσσαλικό κάμπο». Ήσαν οι τελευταίες αναλαμπές. Όταν οι Οθωμανοί επιδρομείς επεκράτησαν, οι Βλάχοι δεν υπετάγησαν. Συνοικίσθηκαν σε απρόσιτα χωριά στις υψηλότερες βουνοκορφές επάνω στα στρατηγικά περάσματα αφού απέσπασαν από τον νικητή Σουλτάνο το προνόμιο να μείνουν όπλα, να αυτοδιοικούνται και να πληρώνουν μειωμένους φόρους απ' ευθείας στην Βασιλομήτορα Βαλιντέ Σουλτάνα. Τα βλαχοχώρια κηρύχθηκαν βακούφια –ιερά κτήματα– άβατα στους Οθωμανούς. Μετά έναν περίπου αιώνα ο Σουλεϊμάν ο Μεγαλοπρεπής (1520-1566) εκστρατεύει προς τη Βιέννη. Προκειμένου να έχει τα νώτα του ασφαλή και τις γραμμές των επικοινωνιών του ελεύθερες αναθέτει στους Βλάχους την προαιώνια αποστολή τους: τη φύλαξη των βασιλικών οδών, των κλεισωριών και των αμάχων αγροτών. Με επίκεντρο τα βλαχοχώρια ιδρύει τα πρώτα δεκαπέντε αρματολίκια: Καστανιάς στο Βέρμιο, Σερβίων στα Χάσια, Γρεβενών στη βόρεια Πίνδο, Ασπροποτάμου, Μαλακασίου και Γαρδικίου-Λιδωρικίου στη νότια Πίνδο, Μηλιάς, Τεμπών και Ελασσόνας στον Όλυμπο, Ανασελίτσας, Αγράφων, Βάλτου και Ξηρομέρου στην Αιτωλοακαρνανία, Πατρατζικίου στο Βελούχι δίπλα στις Θερμοπύλες και Μαυροβουνίου και Κάρλελι. Η προσωνυμία αρματολός είναι βλάχικη Armatul στα βλάχικα σημαίνει ο οπλισμένος και armatulí οι οπλισμένοι.

Περιώνυμοι Βλάχοι αρματολοί αναδεικνύονται στη Μηλιά οι Λαζαίοι, στον νότιο Όλυμπο ο Πάνος Τσάρας και ο θρυλικός γιος του Νικοτσάρας, στα Τέμπη με έδρα τη Ραψάνη οι Τζαχειλαίοι, στον Τύρναβο ο Τζίμας, στα Σέρβια οι Μπιζιωταίοι, στα Γρεβενά ο Γιάννης Πρίφτη –στα βλάχικα ο γιος του παπά– και προ πάντων οι Ζιακαίοι, στον Ασπροπόταμο ο Νικόλαος Στορνάρης και ο Χριστόδουλος Χατζηπέτρος, στα Άγραφα οι Μπουκουβαλαίοι με γενάρχη τον μυθικό Γέρο-Δήμο του δημοτικού τραγουδιού, ο Γιαννάκης Ράγκος και αυτός ο αρχιστράτηγος του Ιερού Αγώνος Γεώργιος Καραϊσκάκης, στον Βάλτο οι Στράτοι και οι Σταθά, στο Καρπενήσι οι Βλαχόπουλοι κι ο Σιαδήμας, στη Βόνιτσα οι Γριβαίοι, οι Δράκοι, ο Τζιώγκας κá. Όταν δεν ήσαν συγγενείς, ήσαν σταυραδέρφια.

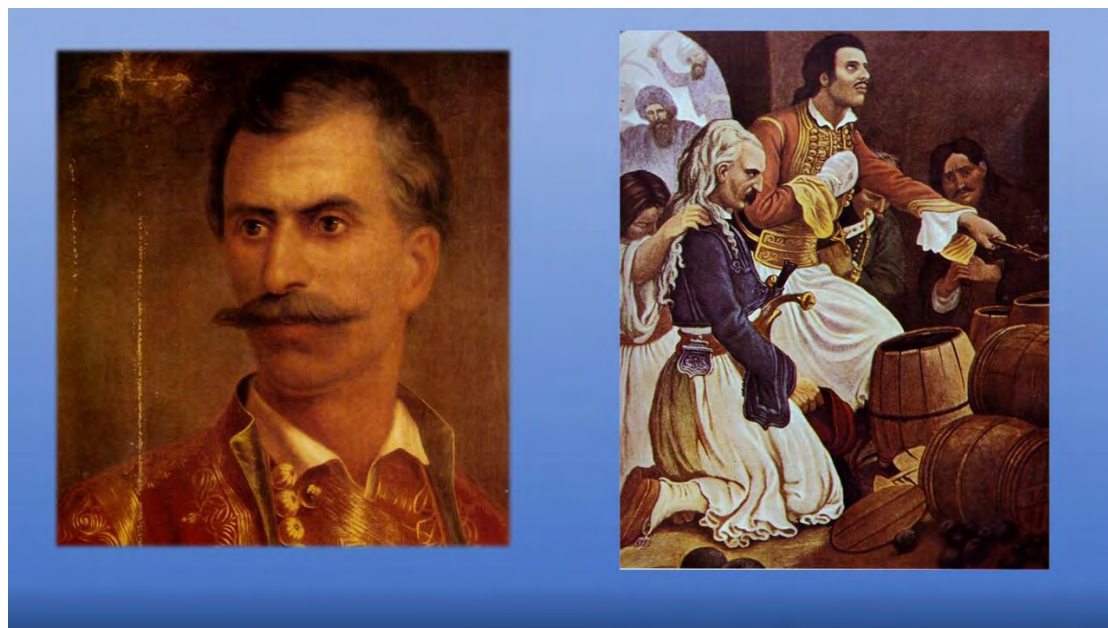
Το γενεαλογικό δέντρο τους κατέγραψε στα Ενθυμήματα Στρατιωτικά ο βλαχόφωνος ιστορικός του Αγώνος Νικόλαος Κασομούλης. Με το Δημοτικό Τραγούδι του ο ελληνικός Λαός υμνεί επί αιώνες μέχρι σήμερα αντρειωμένους Βλάχους, όπως ο Γέρο-Δήμος, ο Νικοτσάρας, ο Γιάννης του Σταθά, ο παπα-Θύμιος Βλαχάβας, ο Θόδωρος Ζιάκας, ο Γεωργάκης Ολύμπιος κ.α. Μετά μετέχουν μαζικά στην Εθνεγερσία και σε όλα τα επόμενα εθνικο-απελευθερωτικά κινήματα έως και το 1944 οπότε, γι' αυτό, οι Γερμανοί και οι Ιταλοί κατακτητές πυρπολούν όλα σχεδόν τα βλαχοχώρια με ελάχιστες εξαιρέσεις.

Την Εθνεγερσία κήρυξε ο Εθναπόστολος Εθνομάρτυρας Ρήγας Φεραίος, από το Περιβόλι, γεννημένος στο Βελεστίνο. Τα επαναστατικά έργα του τυπώνουν στη Βιέννη οι αδελφοί Μαρκίδαι Πούλιου από τη Σιάτιστα. Οι αδελφοί Γεώργιος και Χρήστος Δουρούτης από τους Καλαρρύτες ήσαν Φιλικοί με ανθηρούς εμπορικούς οίκους στο Λιβόρνο, στην Τεργέστη, την Αγκώνα και τη Νάπολη. Αργότερα η οικογένεια Δουρούτη θα ιδρύσει στην Αθήνα το Μεταξουργείο.

Στο πλευρό του Αλεξάνδρου Υψηλάντη μάχονται ο Γεωργάκης Ολύμπιος από το Βλαχολείβαδο και ο Γιάννης Φαρμάκης από το Μπλάτσι. Ο Γεωργάκης Ολύμπιος γίνεται ολοκαύτωμα στη Μονή του Σέκου. Ο Γιάννης Φαρμάκης συλλαμβάνεται με μπαμπεσιά και γδέρνεται ζωντανός στην Κωνσταντινούπολη.

Το πολιορκημένο Μεσολόγγι υπερασπίζονται οι Ασπροποταμίτες υπό τους αρματολούς τους Νικόλαο Στορνάρη και Χριστόδουλο Χατζηπέτρο, Νιβεστιάνοι, Πισοντρεάνοι και 300 αετοί της Πίνδου υπό τον Γιαννούλα Ζιάκα. Την Ηρωϊκή Έξοδο περιγράφει ο αυτόπτης μάρτυράς της Νικόλαος Κασομούλης, γραμματικός του Νικολάου Στορνάρη. «Μέσα εις την φωτιάν είδον τον αδελφόν μου Μήτηρον και έκτοτε δεν τον ματαείδον. Ήτον 20 ετών».

Ο απλός Λαός ακόμη ψάλλει και χορεύει: Παιδιά της Σαμαρίνας, ωρέ παιδιά καημένα / κι ας είστε λερωμένα. Ντυμένα στ' άσπρα τα λέρωσε το αίμα και το μπαρούτι. Πίσω τους το μικρό βλαχόπουλο ψυχορραγεί και τα παρακαλεί:

*Κι αν πάτε πίσω στα βουνά / ψηλά στη Σαμαρίνα
Παιδιά της Σαμαρίνας, ωρέ παιδιά καημένα /
Τουφέκια να μη ρίξετε / τραγούδια να μη πείτε /
Κι αν σας ρωτήσει η μάνα μου / η δόλια αδερφή μου /
Μη πείτε πως σκοτώθηκα / ωρέ παιδιά καημένα /
Μόν' πείτε πως παντρεύτηκα / στα έρημα τα ξένα /
ωρέ παιδιά καημένα / κι ας είστε λερωμένα.*

Οι Βλάχοι συνεχίζουν τον Αγώνα σε όλα τα μέτωπα μέχρι τέλους. Πολιτικός ηγέτης και μετέπειτα πρώτος συνταγματικός Πρωθυπουργός ο ιατρός Ιωάννης Κωλέττης από το Συρράκο που εντωμεταξύ πυρπολείται. Μετά εξέχων πολιτικός ηγέτης, αγωνιστής και ευεργέτης ο Μετσοβίτης Ευάγγελος Αβέρωφ-Τοσίτσας

Μετά το '21 οι Βλάχοι επαναστατούν στην πρώτη γραμμή μαζί με τους άλλους Έλληνες αδελφούς, στη Θεσσαλία, στη Μακεδονία και στην Ήπειρο το 1854 κατά τον Κριμαϊκό Πόλεμο. Τότε στο πέρασμα της Φυλλουργιάς, που διέρχονταν τα βλάχικα τσελιγκάτα από την Θεσσαλία προς την Πίνδο οι Οθωμανοί έστησαν ενέδρα με ισχυρές δυνάμεις ιππικού –σαπαχήδων– και πυροβολικού. Και έγινε η Μεγάλη της Φυλλουργιάς. Σφαγιάζονται δεκάδες τσελιγκάτα. Στη Φυλλουργιά πολέμησε τότε έφιππος και ο παππούς του παππού μου Νικόλας Μέρτζιος. Μετά, το 1878 στη Μακεδονία. Έπειτα αμέσως το 1886 οργανώνουν νέα Επανάσταση στην Άνω Μακεδονία. Στα Πιέρια το 1878, πολιορκημένοι στη Μονή των Αγίων Πάντων, οι Βλάχοι της φάρας Μπατραλέξη ρίχνονται στον γκρεμό με τα παιδιά τους αγκαλιά για να μην παραδοθούν στους Οθωμανούς. Στις Πρέσπες υπερέχει όλων ο Νιβεστιάνος Καπετάν Ζούρκας.

Ηγέτης ο Αναστάσιος Πηχεών από την Αχρίδα. Χρηματοδότης ο Νιβεστιάνος Αναστάσης Ν. Τσίρλης αδελφός του προπάππου μου.

Στον Μακεδονικό Αγώνα αποτελούν το Βόρειο Τείχος του Ελληνισμού από τη Στρούγκα και την Αχρίδα μέχρι τη Δράμα και τις Σέρρες. Βλάχοι διευθύνουν τον Μακεδονικό Αγώνα από τη Θεσσαλονίκη και το Μοναστήρι. Στις 24 Οκτωβρίου 1878 ο Γενικός Πρόξενος της Ελλάδος στη Θεσσαλονίκη Κωνσταντίνος Βατικιώτης γράφει στον υπουργό Εξωτερικών Θεόδωρο Δηλιγιάννη: «Οι Ελληνοβλάχοι εισίν αδιασπάστως συνηνωμένοι μετά του Ελληνισμού όν εκπροσωπούσιν εν τη Δυτική Μακεδονία κρατερώς αμυνόμενοι κατά των επιθέσεων του Βουλγαρισμού».

Ο Εθναπόστολος Ίων Δραγούμης ανέφερε σε έκθεσή του προς το Υπουργείο Εξωτερικών στις 4 Δεκεμβρίου 1903 από τις Σέρρες όπου δρούσαν αφοσιωμένοι Βλάχοι:

«Η απώλεια των Βλάχων εν Μακεδονία είναι η πλήρης καταστροφή του Ελληνισμού της Μακεδονίας, λαμβανομένου υπ' όψιν ότι προς βορράν της γραμμής ήτις συνδέει την Καστορίαν, Νιάουσαν, Θεσσαλονίκην, Σέρρας και Δράμαν, ουδεμία υπάρχει –πλην του Μελενίκου– ελληνόφωνος κοινότης, αι δε βλαχόφωνοι ευρίσκονται εν μεγίστω κινδύνω. Εν τω καζά Νεβροκόπου και του Μελενίκου αλλά και εν άλλαις διαμερίσμασι υπάρχει φθίνουσα μεν αλλά χρησιμοποίησιμος η δύναμις των Βλάχων εκείνων οίτινες, κατά μικροσκοπικής κοινότητος εγκατεσπαρμένοι εν κέντροις του βουλγαρισμού, παλαίουσιν υπέρ της διατηρήσεως του Ελληνισμού. Είναι αξία παντός θαυμασμού η εθνική αντοχή και τα άλλα των Βλάχων προτερήματα. Εν Προσωτσάνη η μικρά βλαχόφωνος κοινότης εξελληνίζει την πόλιν βαθμηδόν».

Στις 18 Ιανουαρίου 1904 ο Αρχιδιάκονος του Μητροπολίτου Δράμας Χρυσοστόμου, μετέπειτα εθνομάρτυρος Σμύρνης και Αγίου Θεμιστοκλούς Χατζησταύρου, ο μετέπειτα από Καβάλας Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος Χρυσόστομος, γράφει στον Έλληνα Γενικό Πρόξενο Θεσσαλονίκης:

«Οι βλαχόφωνοι πληθυσμοί, οι εν ταις πόλεσι και τοις χωρίοις ευρισκόμενοι, είναι κατά το πλείστον το καύχημα και η δόξα του ημετέρου Έθνους,, οι στύλοι και οι υποστηρικταί της Ορθοδοξίας και του Ελληνισμού, οι υπό της Θείας Προνοίας διασπαρέντες ίνα ταχθώσιν επί κεφαλής τωέργαν υγιών στοιχείων και περισώσωσι την κινδυνεύουσαν εθνικήν μας υπόστασιν».

Γι' αυτό κατά την εξέγερση του 'Ηλιντεν το 1903 οι Βούλγαροι κομιτατζήδες χτυπούν τα τρία βλαχόφωνα ακροπύργια της Άνω Μακεδονίας Κρούσοβο, Νέβεσκα και Κλεισούρα.

Από τον 16ο αιώνα μέχρι τα τέλη 19ου αυτός ο τόσο ολιγάριθμος λατινόφωνος ελληνικός πληθυσμός των Βλάχων εγκατέστησε σταδιακά και τροφοδότησε ένα απέραντο δίκτυο οικονομίας από την Οδησό μέχρι τη Βιέννη και τη Λειψία, από τον Δούναβη μέχρι τον Νείλο και από την Μόσχα μέχρι την Κωνσταντινούπολη. Είναι απίστευτο αλλά αληθινό ότι τόσο λίγοι έγιναν τόσο

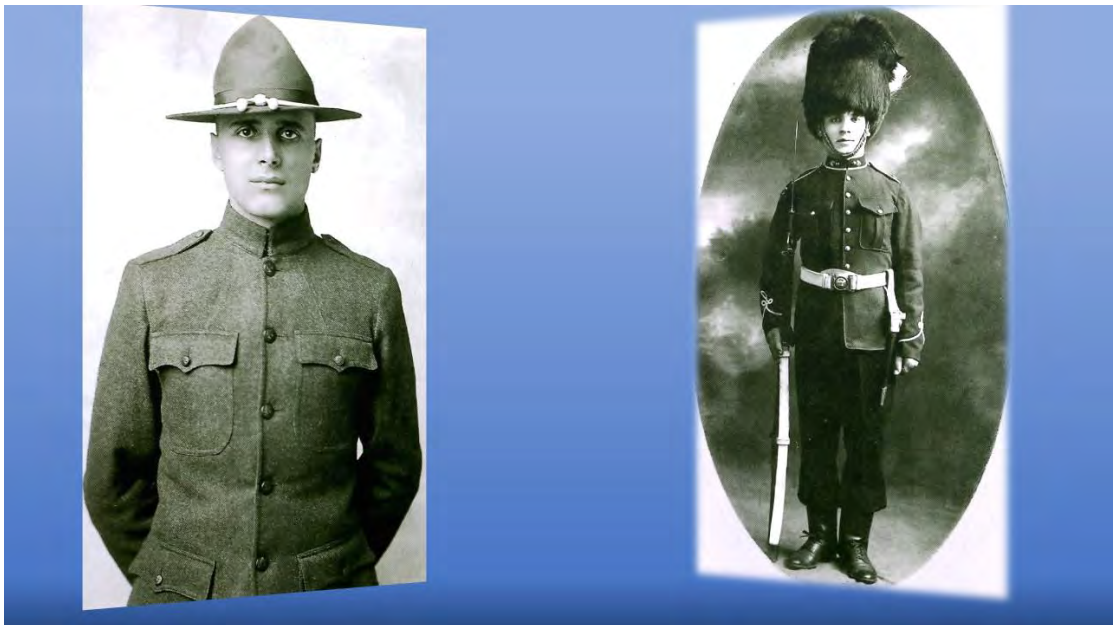
ισχυροί, απέκτησαν τόσο πλούτο, κυριάρχησαν σε τόσο απέραντο χώρο πέντε τουλάχιστον Αυτοκρατοριών. Καλλιέργησαν σε υψηλό βαθμό την ελληνική παιδεία, προετοίμασαν την Εθνεγερσία και χρύσωσαν την Πατρίδα. Η Νέβεσκα εξελίσσεται σε μεγάλο κέντρο αργυροχρυσοχοΐας.

Οι περίφημοι χρυσοί της διασπείρονται σε όλον τον ελληνικό χώρο και μετά επιδίδονται στο διεθνές καπνεμπόριο ενώ παράλληλα ακμάζουν στην Αίγυπτο, στην Κωνσταντινούπολη, στο Αμβούργο, στη Γερμανία, στην Αυστρία, στη Στοκχόλμη, στη Ρουμανία, στην Αμερική. Ιδού οι φωτογραφίες τους:

Νιβεστιάνοι στην Ξάνθη προεξέχουν στο καπνεμπόριο τόσο ώστε τους φυλάγουν οι κυρίαρχοι Οθωμανοί. Είναι κοσμοπολίτες και παίζουν τένις. Μετά επιστρέφουν ψηλά στη Νέβεσκα και στήνουν γλέντια ίσοι προς ίσους με τους τσελιγκάδες και τους τσομπαναραίους.

Στη γενέτειρά τους Νέβεσκα χτίζουν θαυμαστά αρχοντικά και τα ντύνουν με έπιπλα και λάμπες από τη Βιέννη και τη Βενετία. Στους εσωτερικούς τοίχους τους αρχαίοι θεοί και φιλόσοφοι, ο χορός των Μουσών και οι πυραμίδες της Αιγύπτου. Τα επισκέπτεται ο Πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατίας Κωστής Στεφανόπουλος.

Διδάσκουν την ελληνική παιδεία. Και ο Μαικήνας των καπνών στη Σουηδία Ζαν Νίκου ανεγείρει την μοναδική Νίκειο Σχολή.

Την εθνική προσφορά των Νιβεστιάνων τίμησε η Ελλάδα με τα ανώτατα παράσημά της.

Μαζί με τα γράμματα, τα τάματα και τα γρόσια οι Νιβεστιάνοι, όπως όλοι οι Βλάχοι, παραμένουν και πρώτοι στ' άρματα. Τα παραδίδουν μόνον το 1912 στον απελευθερωτή Ελληνικό Στρατό, αλλά μετά 40 χρόνια, τα ξαναπιάνουν στην

Κατοχή και βγαίνουν αντάρτες στο κλαρί. Βλάχοι, άλλωστε, είναι πολλοί ηγέτες της Εθνικής Αντίστασης τότε όπως ο Αρχηγός του ΕΛΑΣ Στέφανος Σαράφης, ο Γενικός Γραμματέας του ΕΑΜ και του Κ.Κ.Ε. Γιώργης Σιάντος, ο πρώτος καπετάνιος Γούσιας, ο Πρόεδρος της Κυβέρνησης του Βουνού Αλέξανδρος Σβώλος, ο Υπαρχηγός του ΕΔΕΣ στρατηγός Αγόρος, ο Αρχηγός των Υπερασπιστών Βορείου Ελλάδος στρατηγός Παπαγεωργίου κ.α.π.

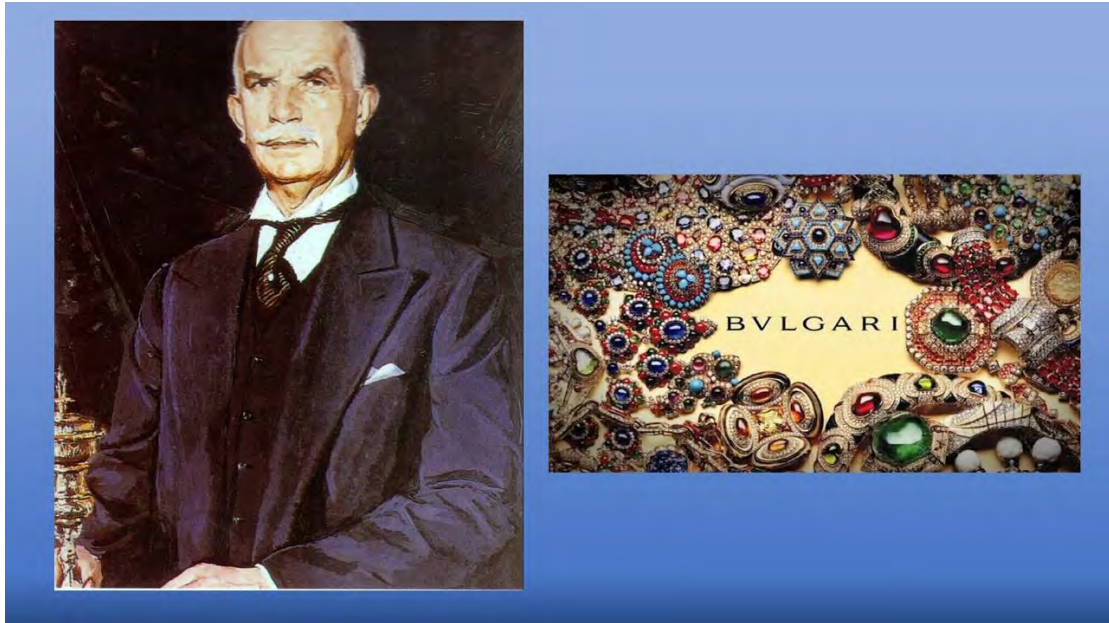

Στα βουνά τους οι Βλάχοι ανέπτυξαν την κάθετη οικιακή αλλά μεγάλη βιοτεχνία που κατεργάζονταν σε πολύτιμα είδη μεγάλης ζήτησης τα πρωτογενή προϊόντα από τα κοπάδια τους: το γάλα, το μαλλί και το δέρμα. Τυριά, κασέρια, μανούρια, κάπες, σαγιάκια, στρατιωτικοί μανδύες, προβιές και κατεργασμένα δέρματα μεταφέρονταν με τα βλάχικα καραβάνια στα μεγάλα παζάρια και, πολύ σύντομα, σε τεράστιες αποστάσεις. Στα κοπάδια τους ανέτρεφαν τα άλογα και τα μουλάρια για τα καραβάνια τους. Ταξίδευαν ασφαλέστερα από όλους επειδή Βλάχοι αρματολοί κρατούσαν όλες τις κλεισούρες και τα χάνια των μεγάλων δρόμων. Έτσι σώρευαν προστιθεμένη αξία και ασκούσαν μονοπωλιακά το εμπόριο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας από και προς τη Δύση - Ανατολή. Παράλληλα ανέπτυξαν με μεγάλη τέχνη την ασημουργία και την αγιογραφία. Ταυτόχρονα πολλοί Βλάχοι, παλαιοί αξιωματούχοι της πατρώας Αυτοκρατορίας, ενεργούσαν στις κεντρικές πόλεις όπως η Θεσσαλονίκη, οι Σέρρες, το Μοναστήρι, τα Γιάννενα, η Λάρισα, τα Τρίκαλα κ.ά. Συνδέθηκαν μεταξύ τους σε ένα τεράστιο εμπορικό δίκτυο εμπορίου και ευημερίας.

Οι Βλάχοι ακολουθούσαν μέχρι το Δυρράχιο την αρχαία Εγνατία Οδό αλλά την έτρεψαν βορειότερα έως την αυτόνομη λατινόφωνη Δημοκρατία της Ραγούζας, το μοναδικό ελεύθερο λιμάνι της Ανατολής προς τη Βενετία. Στον κόμβο της παραλλαγής αυτής ανέπτυξαν, κοντά στην Κορυτσά, την ονομαστή Μοσχόπολη. Είχε 60.000 έως, κατ' άλλους, 80.000 κατοίκους. Μέχρι την εγκατάλειψή της το 1768 ήταν το μεγαλύτερο στα Βαλκάνια κέντρο της ελληνικής παιδείας και οικονομίας. Καλλιέργησε τα Ελληνικά Γράμματα, ίδρυσε την Νέα Ακαδημία και εγκατέστησε το πρώτο ελληνικό τυπογραφείο μετά το Πατριαρχείο. Ανέπτυξε την οικονομία της σε διεθνή κλίμακα με κάθετη οργάνωση του εμπορίου, της παραγωγής και της μεταφοράς. Το 1947 ο Βλάχος επιφανής ερευνητής Κωνσταντίνος Μέρτζιος δημοσίευσε από τα Ενετικά Αρχεία με πλήρη στοιχεία δεκάδες εμπορικούς οίκους Βλάχων που εμπορεύονταν με τη Βενετία από τον 16ο έως και 18ο αιώνα. Κατάγονταν από τη Μοσχόπολη, τη Σίπισχα, τη Νικολίτσα, τη Καβάγια, τη Λάγγα, την Αχρίδα, τη Μηλόβιστα, την Καστοριά, τη Σιάτιστα, την Κοζάνη και τους Καλαρρύτες.

Οι Καλαρρύτες στην Ήπειρο ήταν μεγάλο κέντρο βιοτεχνιών. Τέλη του 18ου αιώνα παρήγαγαν στρατιωτικές στολές για την Στρατιά του Ναπολέοντος. Διατηρούσαν εμπορικό στόλο και διαμετακομιστικούς σταθμούς στη Σαρδηνία και στη Μασσαλία Τα караβάνια από το γειτονικό Συρράκο έφταναν μέχρι τη Ραγούζα προς τη Βενετία, έως τη Βιέννη και την Οδησό. Κοσμοπολίτες οι Βλάχοι εκόμιζαν εδώ, από τις αυτοκρατορικές πόλεις, πλούτο, πολιτισμό και προ πάντων φως. Κατάπληκτος ο Φραγκίσκος Πουκεβίλ, Πρόξενος της Γαλλίας στον Αλή πασά αρχές του 19ου αιώνα, βρίσκει στα δύο απρόσιτα βλαχοχώρια και καταγράφει βαρύτιμες βιβλιοθήκες με κλασικούς αρχαίους Έλληνες και Λατίνους και συγχρόνους Γάλλους συγγραφείς. Από τους Καλαρρύτες κατάγεται ο Σωτήρης Βούλγαρης, ιδρυτής του διεθνούς οίκου κοσμημάτων Bulgari.

Βλάχοι, προερχόμενοι αποκλειστικά από τον ελληνικό χώρο, επισημαίνονται από τον 17ο αιώνα κιόλας στα Βαλκάνια και στην Αυτοκρατορία των Αψβούργων στην οποία ανήκαν τότε επίσης η Κροατία, η Σλοβενία, η βόρεια Σερβία, η Τρανσυλβανία. Σ' αυτές –και προς αυτές– τις περιοχές οι Βλάχοι από τον 17ο αιώνα ήδη ασκούσαν επικερδές εμπόριο, επιστήμες και τέχνες. Διατηρούσαν τα πλείστα χάνια κατά μήκος των βασιλικών οδών από την Κωνσταντινούπολη έως τη Βιέννη. Μετά την καταναγκαστική εγκατάλειψη της Μοσχόπολης εγκαταστάθηκαν στο Σεμλίνο, στα σύνορα Οθωμανών – Αψβούργων, και συνέχισαν το διεθνές εμπόριο.

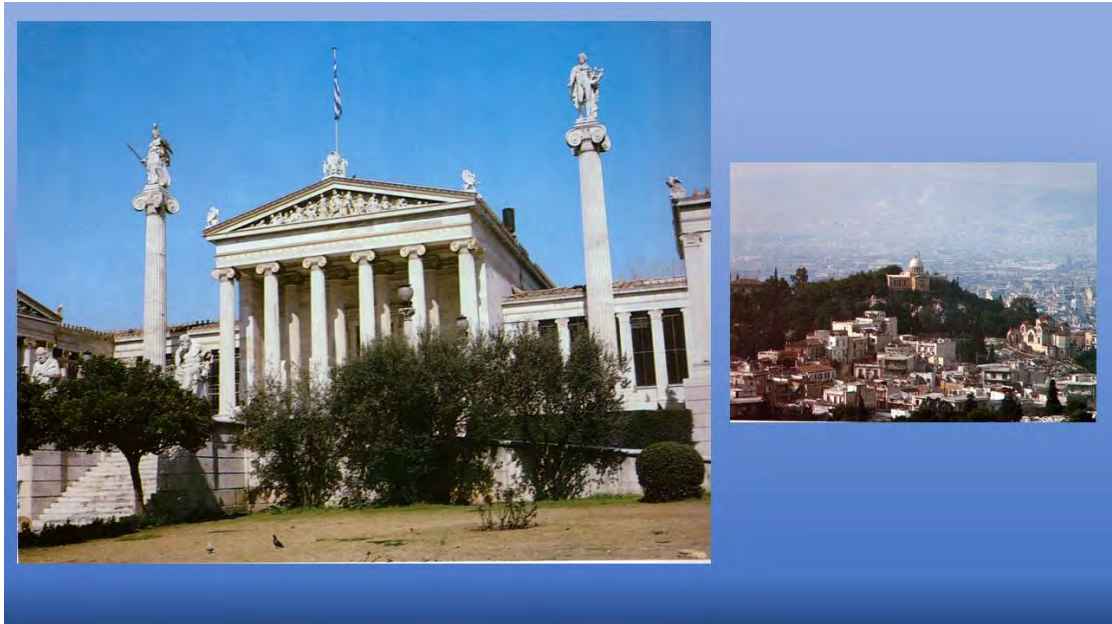
Διακρίνονταν στους πολέμους και στις επαναστάσεις όλων των συνοίκων τους Λαών. Έστρωναν δρόμους, έχτιζαν περίτεχνα γεφύρια, ανέπλαθαν τις πόλεις. Βλάχοι βαρόνοι και τραπεζίτες μεσουράνησαν στη Βιέννη, στην Πέστη, στο Βελιγράδι, στην Οδησό, στην Αίγυπτο. Όλα αυτά –και όχι μόνον– μοιάζουν παραμυθένια αλλά είναι πλήρως τεκμηριωμένα. Ζωντανή απόδειξη τα χωριά μας όπως Μέτσοβο, Συρράκο, Καλαρρύτες, Λάϊστα, Νυμφαίον, Κλεισούρα, Πιοοδέρι, Κρούσοβο κ.ά. μα και η Θεσσαλονίκη μας.

Η ώρα των Βλάχων Μεγάλων Εθνικών Ευεργετών εσήμανε αμέσως μόλις ιδρύθηκε το πρώτο ελεύθερο Κράτος των Ελλήνων.

Το 1830 ο Γεώργιος Σ. Σίνας γενάρχης των ομωνύμων Μεγάλων Εθνικών Ευεργετών από τη Μοσχόπολη, απέστειλε στον Κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια την πλουσιοπάροχη βοήθεια των Βλάχων της Βιέννης για τα ορφανά του Αγώνα. Είναι η πρώτη εισφορά Ελλήνων στο νέο Κράτος. 16 Μαΐου 1830 ο Κυβερνήτης έγραφε στον Σίνα:

«Εδέχθημεν μετά πολλής ευγνωμοσύνης την ποσότητα των 2.007/100 διστήλων τα οποία μετά των εν Βιέννη συμπολιτών σας Γραικο-Βλάχων προσεφέρετε δωρεάν. Είθε το ιδικόν σας παράδειγμα να εγείρη και άλλους ομογενείς. Εκφράζομεν προς σε, Κύριε, και προς τους συμπολίτας σου Γραικο-Βλάχους πολλήν ευγνωμοσύνην εκ μέρους των ορφανών και, παρ' ημών, την εξαίρετον υπόληψιν».

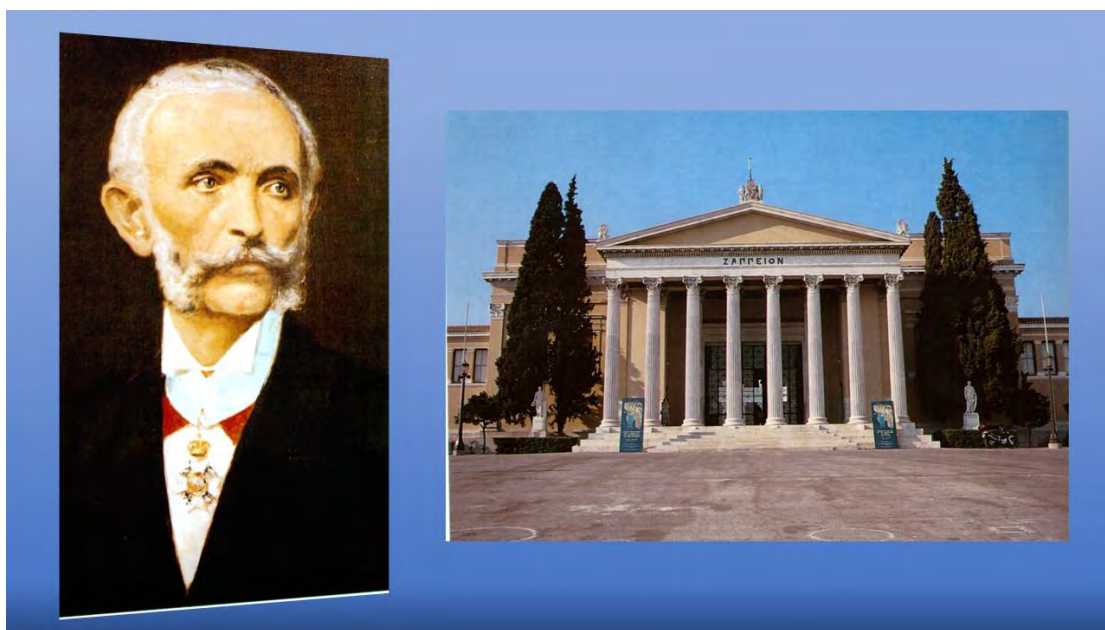

Οι Βλάχοι χρυσώνουν το Γένοσ και την πρωτεύουσα Αθήνα. Οι Γεώργιος Αβέρωφ, Μιχαήλ Τοσίτσας και Νικόλαος Στουρνάρας ανεγείρουν το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο και ενισχύουν το Εθνικό Πανεπιστήμιο.

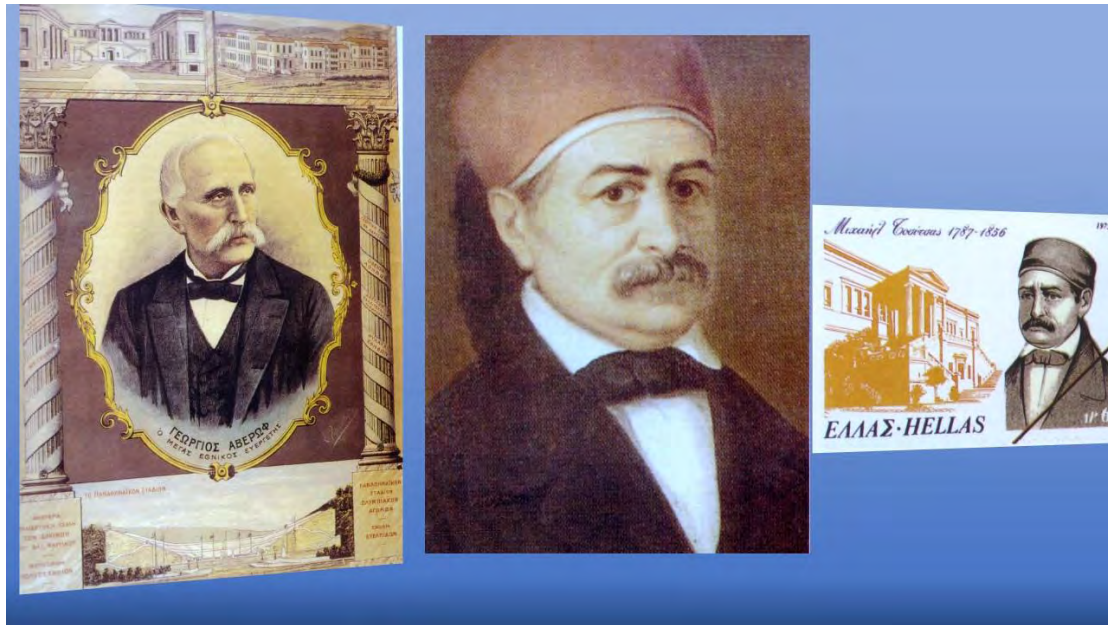

Η χήρα του Μιχαήλ Τοσίτσα δωρίζει το οικόπεδο για το Αρχαιολογικό Μουσείο. Ο βαρόνος Σίμων Σίνας και ο γιος του Γεώργιος ανεγείρουν την Ακαδημία Αθηνών, τον Μητροπολιτικό Ναό και το Εθνικό Αστεροσκοπείο στην Αθήνα. Επίσης τον Μητροπολιτικό Ναό στη Σύρο. Ο Γεώργιος Αβέρωφ χαρίζει τη Σχολή των Ευελπίδων, τη Σχολή Ναυτικών Δοκίμων, το Καλλιμάρμαρο

Παναθηναϊκό Στάδιο, το Εφηβείον, μετέπειτα φυλακές Αβέρωφ, το ένδοξο θωρηκτό «Αβέρωφ» και τις Γεωργικές Σχολές στη Λάρισα και στην Εύβοια.

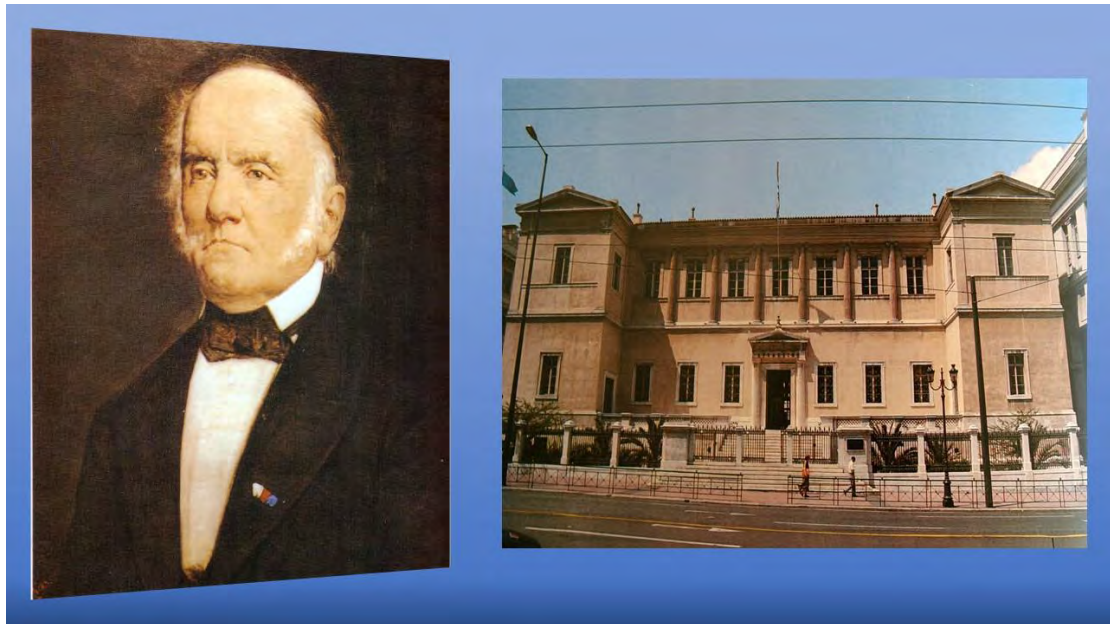

Οι εξάδελφοι Ευαγγέλης και Κωνσταντίνος Ζάππας χαρίζουν τα Ζάππεια Παρθεναγωγεία στην Κωνσταντινούπολη, στην Αδριανούπολη και στην Αθήνα. Στην μικρή πρωτεύουσα δωρίζουν επίσης το Παρθεναγωγείο, το Ζάππειο Μέγαρο και τον Κήπο του Ζαππείου. Σκοπός τους ήταν να αναβιώσουν τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Ο Απόστολος Αρσάκης ιδρύει τα Αρσάκεια Σχολεία και ο Μιχαήλ Τοσίτσας τα Τοσίτσεια Σχολεία. Ο βαρόνος Κωνσταντίνος Μπέλλιος χαρίζει τη Βιβλιοθήκη του στην Εθνική Βιβλιοθήκη και το Δημοτικό Νοσοκομείο «Η Ελπίς» στον Δήμο Αθηναίων. Χρηματοδοτεί την ίδρυση της Αρχαιολογικής Εταιρείας και στην Αταλάντη χτίζει τον οικισμό Νέα Πέλλα όπου στεγάζονται όσοι Μακεδόνες αγωνίσθηκαν κατά την Εθνεγερσία στη Νότιο Ελλάδα. Οι Βλάχοι ευεργέτες με συνεισφορές ιδρύουν το Οφθαλμιατρείο και κοσμούν το Πανεπιστήμιό της με τη ζωφόρο του και με τους ανδριάντες των προφυλαίων του.

Ο Ιωάννης Μπάγκας χαρίζει το ξενοδοχείο του «Μέγας Αλέξανδρος» στην πλατεία Ομονοίας και, με τις προσόδους του, το Μπάγκειον Ίδρυμα χρηματοδοτεί σχολεία και μοιράζει βιβλία στις υπόδουλες ακόμη ελληνικές χώρες. Ο Χρηστάκης Ζωγράφος, βαθύπλουτος τραπεζίτης στην Πόλη, ιδρύει τα Ζωγράφεια Σχολεία, αγαθοεργά ιδρύματα και Βιβλιοθήκη. Οι αδελφοί Λάμπρου καταθέτουν τον πυρήνα του Εθνικού Νομισματικού Μουσείου, ιδρύουν τον Φιλολογικό Σύλλογο Παρνασσός και την Αρχαιολογική Εταιρεία. Ο Γεώργιος Σταύρου ιδρύει την Εθνική Τράπεζα.

Οι Βλάχοι είναι τόσο ονομαστοί ώστε οι κορυφαίοι ηγέτες της εποχής ντύνονται στα βλάχικα: ο Βασιλεύς Παύλος και η Βασίλισσα Φρειδερίκη στο Μέτσοβο και ο Κωνσταντίνος Καραμανλής στον βλάχικο γάμο της Θήβας.

Πρώτοι και στα Γράμματα. Βλάχοι Μεγάλοι Διδάσκαλοι του Γένους διέλαμψαν στη Διασπορά, όπου ανθούσε ο βλαχόφωνος Ελληνισμός. Συνέβαλαν αποφασιστικά στην αφύπνιση του Γένους, στη μεταλαμπάδευση του ευρωπαϊκού Διαφωτισμού και στη διαμόρφωση του Νεότερου Ελληνισμού. Αναφέρονται ενδεικτικά οι εξής: Στην Πάδοβα ο Βεροιάνος Ιωάννης Κωττούνιος (Βέροια 1572-

Πάδοβα 1657). Φέρει, μεταφρασμένο στα βλάχικα, το παλαιολόγιο επώνυμο Κυδώνης. Στη Βιέννη και στο Βουκουρέστι ο Νεόφυτος Δούκας (1760-1845). Στο Παρίσι ο Γρηγόριος Ζαλύκης. Στη Βιέννη ο Δημήτριος Δάρβαρις (1751-1823). Στην περιώνυμη Νέα Ακαδημία της Μοσχοπόλεως ο Αθανάσιος Καβαλλιώτης και ο Δανιήλ Μοσχοπολίτης. Στη Βενετία ο Ιωάννης Χαλκεύς και ο Νεκτάριος Τέρπος μεταξύ 1750- 1779. Στη Λειψία και στη Χάλλη της Γερμανίας ο Αμβρόσιος Παμπέρης (1768-1802). Στο Αμβούργο και στο Βουκουρέστι Δημήτριος Παμπέρης από το 1706. Στη Χάλλη και στο Μαγδεμβούργο της Γερμανίας ο Κωνσταντίνος Ζουπάν από το 1760. Στην Καστοριά ο Μητροπολίτης της Διονύσιος Μαντούκας (1648-1741).

Επιγραμματικά αυτή είναι η διαδρομή μας. Και δεν έπαυσα ποτέ να την ακολουθώ αφ' ότου νήπιο ξανθό παιδί οι γονείς μου με έστειλαν μόνον από τη Θεσσαλονίκη στη γενέτειρά μας επάνω σε εκείνη την ανοικτή Φόρντ με μουστάκια. Σε κάποια στάση μέσα στο δάσος κάποιος με φωτογράφησε πάνω στο καπό της. Σας ευχαριστώ.

Ν. Ι. Μέρτζος

Θεσσαλονίκη, Κυριακή 17 Δεκεμβρίου 2017,

Χ.Α.Ν.Θ., Θέατρο Αυλαία.